

TÜRKİYE’DE ERMENİ GENCİ OLMAK: ERMENİ KİMLİĞİNİN TÜRKİYE’DEKİ ERMENİ GENÇLERİN YAŞAMLARINA ETKİLERİ

BEING ARMENIAN YOUTH IN TURKEY: THE EFFECTS OF ARMENIAN IDENTITY ON THE LIVES OF ARMENIAN YOUNG PEOPLE IN TURKEY

Sena Nur ARUSAL 20181105065

GİRİŞ

Bu araştırmanın konusu, “Türkiye’de Ermeni Genci Olmak: Ermeni Kimliğinin Türkiye’deki Ermeni Gençlerin Yaşamlarına Etkileri” şeklindedir. Bu araştırma, Türkiye’de yaşayan 18-30 yaş aralığındaki Ermeni gençlerle derinlemesine görüşme tekniği aracılığıyla gerçekleştirilen bir saha araştırmasının verilerine dayanmaktadır. Araştırmanın Türkiye’de yaşayan Ermeni gençleri üzerine yapılan bir saha araştırması olarak sunacağı verilerle ve açılımlarla gençlik çalışmaları literatürüne katkı sağlaması hedeflenmektedir. Bu çalışmada Ermeni kimliğinin Türkiye’deki Ermeni gençlerinin yaşamlarına etkilerinin neler olduğunun ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Ermeni kimliği ve Türkiye’de Ermeni gençlerin yaşamı arasındaki ilişkide görünenin arkasına odaklanılacaktır. Bu sebeple de araştırmanın kuramsal dayanağı, eleştirel sosyal bilimdir. Ermeni kimliğinin Türkiye’deki Ermeni gençlerinin yaşamlarına etkilerinin neler olduğunun ortaya koyulabilmesi için Ermeni kimliği ile Türkiye’deki Ermeni gençlerinin yaşamı arasındaki ilişkinin arkasındaki toplumsal ilişkiler çözümlenmeye ve eleştirel bir perspektifle ve sosyolojik bir mesafeyle analiz edilmeye çalışılacaktır.

Yöntem Üzerine

Araştırma, nitel bir araştırma olarak yürütülmektedir. Araştırmanın yöntemi, derinlemesine görüşme (mülakat) olarak belirlenmiştir. Görüşmeler, yapılandırılmamış tematik görüşme şeklinde oluşturularak görüşme için on sekiz açık uçlu soru üretilmiştir. Tematik bir görüşme olarak tasarlanması nedeniyle görüşmecilerin aktardıkları doğrultusunda temaya uygun ek sorular da üretilmiştir.

Araştırmanın örneklemini, 18-30 yaş görüşmeciler, 18-30 yaş arası Türkiye’de yaşayan altı Ermeni gençten oluşmaktadır. Görüşmeciler demografik özelliklerine göre şu şekilde tasnif

edilebilir: Görüşmeciler cinsiyetlerine göre iki kadın görüşmeci ve üç erkek görüşmeciden oluşmaktadır. Görüşmecilerin cinsiyetlerine göre dağılımında eşitlik kurulmak istenirse de görüşmeyi kabul eden kadınların sayısının oldukça düşük olması nedeniyle cinsiyetlere göre katılımcı eşitliği sağlanamamıştır. Görüşmeciler, eğitim düzeylerine göre iki lisans öğrencisi, bir doktora öğrencisi, bir lisans mezunu bireylerden oluşmaktadır. Görüşmeciler, ağırlıklı olarak öğrencilerden oluşmakla birlikte özel sektörde çalışan bir bireyden oluşmaktadır.

1. ERMENİ GENÇLERİN GÖZÜNDEN DİL VE DİNE DAİR DENEYİMLENENLER

Bu başlıkta Ermeni kimliğinin bileşenlerinden olan dil ve dine dair Türkiye’de Ermeni gençlerin yaşamlarında neleri deneyimlediklerine odaklanılacaktır. Bu doğrultuda Türkiye’de Ermeni gençlerin Ermenice ile Ermeni kimliği arasında nasıl bir ilişki kurduklarının, Ermenice isim kullanmaya dair neler deneyimlediklerinin, Ermenice dilini kullanma alanlarının, Ermeniceyi kamusal alanda konuşurken güvende hissedip hissetmediklerinin ve dini inançlarını özgürce yaşayıp yaşayamadıklarının izi sürülecektir.

“Kimliğin objektif unsurlarından dil, bir etnik topluluğun kendisini tanımlamak için kullandığı ve başvurduğu temel referanslarından biridir.”¹ Ermenice de Ermeniler için hem Ermeni kültürü hem de Ermeni kimliği düzleminde çok önemli bir köprü kuruyor. Ermeni gençlere göre Ermenice, Ermeni kimliğini hatırlatan; yaşatan, muhafaza eden ve yeniden üreten önemli bir unsurdur. Ermeniceyi yaşatmanın, muhafaza etmenin yollarından birisi ise Ermenice isim kullanmaktır. Ermeni gençlere göre Türkiye’de Ermenice isim kullanmak da Türkiye’de Ermeni kimliğini ve kültürünü yaşatmakta, hatırlatmakta ve yeniden üretmekte çok kritik bir işleve sahiptir:

“Bence Türkiye’de Ermenice isim kullanmak, kesinlikle ama kesinlikle çok önemli bir şey. Çünkü artık Ermenice bir isim, hitabetten öte Türkiye’de Ermeniler için kültürün devamı demektir. [...] İsimler, biraz da kültürün bir parçası olmuştur. [...] bu benim kültürüm, ben kendi çocuklarıma Ermenice isim koymazsam çocuğum veya başka biri kendi kültürüyle bağı da kuramayacak. İsim burada çok önemli.”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

¹ Ferhat Kentel- Günay Göksu Özdoğan- Karin Karakaşlı- Füsun Üstel, *Türkiye’de Ermeniler: Cemaat Birey Yurttaş* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009), 306.

“Türkiye’de Ermenice isim kullanmak, dezavantajları ve avantajları da olabiliyor. Bir yerde kendi kimliğini de isminden kaynaklı hatırlamak. “Ermeni’yim”, bunu hatırlamak anlamına da geliyor. Çünkü Ermeni toplumunda eğitim alanında hiç Ermeni lisesine gitmemiş insanlar da oluyor. Sadece isminden gelen güçle de kimliğini hatırlamaya devam edebiliyor. Fakat hiçbiri olmadığı zaman kimliğini de yavaş yavaş unutmaya başlayabiliyor, ortamına göre değişse de.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Türkiye’de Ermenice isim kullanmak, Türkiye’deki Ermeniler için yaşamdaki çeşitli zorlukları da beraberinde getiriyor. Ermeni gençler, isimlerinin zaman zaman diğer insanlar tarafından anlaşılmasının güç olması nedeniyle ara sıra bu durum karşısında bir çözüm stratejisi olarak bir Türkçe isim kullanabiliyorlar:

“Sadece insanlara bazen duymakta ya da yazmakta zor geliyor insanlara. Israrla çoğu zaman söylerim. Kodlarım. Sorarlarsa ne manaya geldiğini anlatırım. Ama bazen o enerjiyi bulamadığınız zamanlarda başka bir isim Türkçe bir isim kullanıyorum. Birçok arkadaşım var aynı şekilde yapan. Sadece tekrar tekrar ismini söylemekle uğraşmamak için.”

(27 yaşında, kadın, doktora öğrencisi)

Ermeni gençlerin isimlerinden dolayı deneyimledikleri zorluklardan birisi de isimlerini söylediklerinde karşıdaki kişiler ismin Ermenice olduğunu bilmeseler bile Türkçe bir isim olmadığını fark ettiklerinde Ermeni bireyleri adeta soru yağmuruna (nereden geldiği, isminin neden böyle olduğu gibi sorular) tutabiliyorlar:

“[...] Ben kimseye isminin neden Ahmet olduğunu sormuyorum ama çoğunluk benim ismimi derinlemesine sorguluyor ve bu çok yorucu bir şey. Benden almak istedikleri cevapları alana kadar sorulara boğuyorlar. İstedikleri cevabı veremiyorum ne yazık ki. İsmim, bu ülkede yaşayan birçok insandan daha farklı bir isim insanlara göre. Garipsemelerini yargılamıyorum ama birçok kişi merakını gidermek için bu soruların altında her zaman bir yargı barındırıyor. Her gün en az bir kere ben şu soruları duyuyorum: Rus musun? Annen mi yabancı baban mı? Nerelisin? Bu isimde Malatyalı mı olur? Sen nasıl bu kadar iyi Türkçe konuşabiliyorsun? [...] İsmimi değiştirmeyi düşündüğüm çok zaman oldu. Yani stratejik olarak başka bir isim kullanayım değil de direkt ismimi değiştirmek istedim. Çünkü çok sıkıldım, sürekli neden böyle neden böyle. Ama ismimi yine de seviyorum ya. İyi ki var.”

(21 yaşında, kadın, lisans öğrencisi)

Ermenice, Ermeni kimliğini ve Ermeni kültürünü yaşatmakta çok önemli bir işleve ve etkiye sahip olsa da günümüzde Türkiye’de Ermeni gençlerine göre Ermenicenin kullanılma alanları oldukça sınırlıdır. Bu durum, dilin yaşatılmasında ve korunmasında aslında bir yandan tehlike arz etmektedir:

“Bizim Ermenicemiz Batı Ermenicesi olarak geçiyor. Çünkü Ermenistan’da konuşulan Ermenice ile biraz daha farklı. Batı Ermenicesi, kaybolan diller sınıfında. Aslında günlük hayatta bizim daha çok Ermenice konuşmamız lazım.”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“Benim Ermenicem bu kadar yıl Ermenice eğitim almama rağmen çok üst düzey bir Ermenice değil. Birçok insanın da böyle. Çünkü evlerde Ermenice konuşulmuyor.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Ermeni gençler, Ermeniceyi kullanma alanları olarak Ermeni okullarını; arkadaş ortamlarını, ev alanlarını örnek veriyorlar. Ermenice gençlere göre özellikle Ermeni okullarından mezun olduktan sonra Ermeniceyi kullanma alanları daha da daralmaya başlıyor. Ermeni gençler, çoğunlukla bir ortamda birilerinin işitmesini ve anlamasını istemediği bir şey hakkında konuşurken Ermenice kullandıklarından bahsediyorlar:

“[...] Ermenice konuşmak, -gençler özelinde konuşuyorum- bizim için bir dedikodu yapacağıdır yanındaki kişinin konuyu anlamaması, bilmemesini istiyorsundur orada konuşabileceğin dil Ermenice oluyor. Günlük hayatta ne evde ne de başka bir yerde Ermenice konuşmuyoruz. [...] Biz Ermenice konuşmayı bırakırsak bizim artık bir kültürümüz de dilimiz de olmayacak. Eğer bizim bir dilimiz yoksa Ermenilik diye bir şey de olmayacak. Dil, konuşmak bu yüzden çok önemli.”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

“Ermenice, bize okullarımızda hep ana dilimiz olarak öğretildi. Tabii hep Türkçe ile büyüdük. Biz zaten yok olmak üzereyiz ve böyle bir tehlikenin içinde biz bu dili de yaşatmak zorundayız. [...] Okuldan ayrılınca neredeyse hiç kullanmamaya başladık. Çünkü hiçbir kullanım alanım kalmadı. Benim ailem Anadolu, Anadolu’da okumuşlar, Ermeni liselerinde okumamışlar, Ermenice bilmiyorlar. Büyükannem ve büyükbabam biliyor Ermenice. Onlarla da ara sıra konuşabiliyorum. Okuldan ayrılınca uzak kalınca dil de zaten çok nankör bir şey unuttum. Bazen pratik yapmak için Ermeni arkadaşlarımla konuşmaya çalışıyorum ama ikimiz de araya çok farklı yabancı diller ekliyoruz. Artık böyle hiç Ermenice gibi Ermenice konuşmaz olduk. Yani unutmamaya çalışıyoruz ama maalesef öyle olmuyor. Sadece Ermeni arkadaşlarımla ve aile büyüklerimin yanında kullanabiliyorum.”

(21 yaşında, kadın, lisans öğrencisi)

Ermenicenin en çok işe yaradığı yerlerden biri, bir toplu taşımada veya dışarıdayken başkası hakkında diğerlerinin anlamayacağı bir dil olarak Ermeniceyi kullanarak arkadaşlar içinde bir dedikodu sohbetinin dönmesi en büyük kullanıldığı yerlerden birisi. Okullarda eğitim alarak Ermenicesini çok daha iyi geliştiren insanlar da oluyor. Fakat dediğim gibi Ermenice kullanımı çok az. Evlerde kullanılmıyor, dışarıda dediğim alanda kullanılıyor, arkadaşlar arasında da kullanılmıyor.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“[...] Küçük bir toplum olduğumuz için tabii bir araya geldiğimizde konuşuyoruz, ediyoruz. Fakat bu çok kısır kalıyor, sadece kendi aramızda oluyor. Türkiye’de Ermenice konuşmak, şu noktada da hayatımızı biraz kolaylaştırıyor. Mesela Türk arkadaşlarımızla bulduğumuzda bir dedikodu dönüyorsa orada kendi aramızda onu Ermenice konuşabiliyoruz. Bu noktada iyi oluyor.”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Bu doğrultuda, Ermeni gençlerin kamusal alanda Ermenice konuşmak konusundaki tutumlarına bakmak gerekir. Ermeni gençlerin bir kısmı kamusal alanda Ermenice konuşurken kendisini güvende hissetmiyor. Kamusal alanda ve kendilerini güvende hissetmedikleri her alanda Ermenice konuştuklarında diğer insanların verdikleri ve verebilecekleri tepkiler nedeniyle Ermenice konuşmaktan kaçınıyorlar:

“Kendimi güvende hissetmeyeceğim alanda Ermenice konuşmam. Kamusal alanda da konuşmam. Mesela Esenler’e, Bağcılar’a, Beylikdüzü’ne, Güngören’e, Zeytinburnu’na giden kamusal bir araçta ailemden birisiyle Ermenice konuşmam; onlar konuşmaya çalışırlarsa da engellerim. Çünkü o bakışlar, öyle bir taciz ediyor ki Türkçe konuşmaya dönüyorsunuz. Kamusal araç, seküler bir yere gidiyorsa, daha senden bir yere gidiyorsa orada Ermenice konuşmak sorun olmuyor.”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

“Annelerimizin jenerasyonunda çok daha sıkıntılıymış. Sokakta Ermenice konuşmayın diye uyarıyormuş büyükleri her zaman. Bizde ister istemez kollektif bilinç mi denir sokakta ya da kamusal ortamlarda çok insan Ermenice konuşmaktan çekiniyor. Çünkü dikkat çekmek istemiyorsunuz. Dikkat çekmemeye çalışmak için Ermenice konuşmuyorsunuz. Benim hala ailemdaki büyükannem büyükdedem kızım konuştuklarına dikkat eder, çok dikleşme, çok sivrileşme tüm bunlar aslında bu cemaatin getirdiği otokontroller aslında.”

(27 yaşında, kadın, doktora öğrencisi)

Kamusal alanda Ermenice konuşurken kendisini güvende hisseden Ermeni gençler de var. Onlar kendileri güvende hissetmelerinin nedenini Türkiye’de birçok insanın Ermenice dilini ayırt edemiyor oluşu ve bilmiyor oluşu ile açıklıyorlar:

“Kamusal alanda Ermenice konuşmak Türkiye’de %80 %90 oranında güvende hissettiriyor. Çünkü Ermenice dilini bilen yok, çok yaygın bir dil değil. Ne olduğunu bilmiyorlar. Mesela en basit örneği Türkiye’de de bir ara çok popüler olan Migena şarkısı. Ermenice bir şarkıdır kendisi. Ermenilerden en nefret eden insan bile bu şarkıyı açıp dinledi ve İngilizcedir, Arapçadır diye düşündü. Ermenice aklına gelmedi. Çünkü Ermeniceyi hiç hayatında duymayan bir insanın bunun Ermenice olup olmadığını bilmesi çok zor, imkansız. [...] Herhangi birinin Ermeni biri ile yolu kesişmediyse ya da Ermenice konuşmadıysa bu dili bilmiş olma ihtimali düşük. Bundan dolayı da Ermenice konuşmak, dışarıda insanları güvende hissettiriyor. Çünkü kimse ne olduğunu anlamıyor.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“Ayırt edilebilecek bir şey değil. İnsanlar biz konuşurken Ermenice olduğunu pek anlamıyorlar. Bundan dolayı kendimi güvende hissediyorum, Ermenice konuşurken.”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Son olarak, Ermeni gençlerin dine dair deneyimledikleri bu araştırma kapsamında dini inançlarını özgürce yaşayıp yaşayamadıkları ekseninde incelenecektir. Ermeni gençler, dini inançlarını Türkiye’de özgürce yaşayabildiklerini düşünüyorlar. Kiliseye gitme ve ibadetlerini gerçekleştirme konusunda herhangi bir problem yaşamadıklarını düşünüyorlar.

“Kilise ve ev içinde evet dini inanç özgürlüğüne sahip olduğumu düşünüyorum. Kilisede herhangi bir kısıtlama ya da ev içinde herhangi bir kısıtlama olmuyor.”

(27 yaşında, kadın, doktora öğrencisi)

“Yakın zamanda Kadıköy’deki bir Ermeni kilisesinin önüne bir çöp dikme şeyi oldu. O durumlar dışında gayet dini inancımızı özgürce yaşayabildiğimizi düşünüyorum. Bayramlarımızı kutlayabiliyoruz, rahat rahat kiliseye gidebiliyoruz. Zaten kiliselerde genellikle bir polis falan mutlaka oluyor, pazar günleri ve özel günlerde.”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Kiliseye gitme ve ibadetleri gerçekleştirme konusunda herhangi bir problem yaşamazlarken Hristiyan Ermenilerin dini inançlarının sembollerinden olan Haç işareti gibi bir sembolü içeren bir dövme veya herhangi bir materyali kamusal alanda kullanma konusunda kendilerini güvende hissetmiyorlar. Haç işareti içeren herhangi bir şeyi kullanmanın ya da

bedenlerinde taşımanın onlar için olası bir “damga” tehlikesi taşıması nedeniyle bu duruma yönelik genellikle ya kamusal alanlarda ve kendilerini güvende hissetmedikleri alanlarda bu sembolü içeren şeyleri gizliyorlar ya da doğrudan bu sembolü içeren herhangi bir şeyi kullanmaktan kaçınıyorlar.

“Toplu taşımalarda, kimin nerede olduğunu bilmediğiniz ya da kendinizi güvende hissetmediğiniz semtlerde Haç işareti bir anda saklanılır, yok olur.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“Ben mesela çok inançlı biri değilim ama sembol olarak Haç seven biriyim. Sokakta haç takmayı sevmem. Çünkü dikkat çekiyor. %99’u- %98’i Müslüman olan ülkede haç takmak, insan fark ediyor gözlerine kendisine döndüğünü. Mesela taksam da kıyafetimin içinde saklarım. Bazı arkadaşlar var, çekinmez takar. İnsanlar çekiniyor, kamusal alanda dini öğeleri kolye olsun vs. kullanmak.”

(27 yaşında, kadın, doktora öğrencisi)

“Kilisenin içinde değil, dışında düşünecek olursak eğer birimiz boynunda haç kolye varsa onu çok göze çarpmaması adına, dikkat çekmemesi adına içeri atabiliyoruz.”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“Hayatımızın her alanında kamusal alanındayız. Çalıştığımız yer, bindiğimiz otobüs, tren... Kiminle karşılaşacağımızı bilmiyoruz. Sürekli de saklamak, tak çıkar tak çıkar yapmak da istemiyorum. Bu yüzden de artık kullanmamayı tercih ettim haç kolyesini. Alevilerdeki kılıç veya muskalar bunlar nasıl dini sembollerse bunları Ermenilere göre daha rahat bir şekilde kullanabiliyorlarsa Ermenilerin de kamusal alanda kendi dini inançlarının simgelerini kullanmaları lazım ama ne yazık ki bu mümkün değil.”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

“[...] Ülkedeki farklı inançlara, onların tapınaklarına yapılan saldırıları hepimiz biliyoruz. Hal böyleyken boynuma bir haç kolyesi takmak bile benim için yargılayıcı bakışlara maruz kalmak demek. O yüzden inancımı ne kadar özgür yaşıyorum, ne kadar bir Müslüman kadar özgür yaşıyorum bilmiyorum.”

(21 yaşında, kadın, lisans öğrencisi)

Bu doğrultuda, Ermeni gençlerin dini inançlarını Türkiye’de özgürce yaşayıp yaşamadıklarının sadece ibadetlerini gerçekleştirme ya da ibadethaneleri üzerinden düşünmemek gerekir. Nitekim Haç işareti gibi dini bir sembolü kullanma karşısında güçlüklerle

karşılaşmaktadırlar ve bu güçlükler karşısında da oto kontroller (Ermeni gençlerin kendilerini güvende hissetmedikleri alanlarda Haç sembolü nesnelere gizlemeleri, bu oto kontrollere bir örnektir) benimsemektedirler.

Son kertede, tüm aktarılanların ardından Ermeni gençlerin Ermenicenin Ermeni kimliğini yaşatmada, hatırlatmada, muhafaza etmede, yeniden üretmede etkili olarak değerlendirdiklerini; Ermenice isim kullanmanın Ermenice dilini ve Ermeni kimliğini yaşatmak, hatırlatmak bakımından kritik bir işlev olarak gördüklerinin, Ermenice dilini kullanabilme alanlarının oldukça sınırlı olduğunu, bir kısmının kamusal alanda Ermenice konuşurken diğer insanlardan aldığı ve alabileceği tepkiler nedeniyle Ermenice konuşmakta kaçındığını bir kısmının ise Türkiye’de birçok kişinin Ermenice dilini ayırt edemiyor ve bilmiyor oluşu nedeniyle kamusal alanda Ermenice konuşurken güvende hissettiğini, dini inançlarını ibadetleri gerçekleştirme boyutunda özgür yaşadıklarını fakat dini inançlarına ait bir sembolü içeren bir nesne vb. kullanımında dini inançlarını özgürce yaşayamadıklarını düşündüklerini söyleyebilmek mümkündür.

2. MARUZ KALINAN NEFRET SÖYLEMLERİ, AYRIMCILIKLAR VE TOPLUMSAL EŞİTSİZLİKLER

Türkiye’de Ermeniler, Ermeni kimlikleri nedeniyle sıklıkla nefret söylemleri; ayrımcılıklar ve toplumsal eşitsizliklere maruz kalmaktadır. Toplumsal yaşamda sosyal olarak inşa edilmiş “biz” ve “onlar” ayrımının sıklıkla “onlar” tarafında konumlandırılan Türkiyeli Ermeniler, vatandaşı oldukları ülkede tüm bu nefret söylemleri, ayrımcılıklar ve toplumsal eşitsizliklerle baş başadır. Yüz yıllardır yaşadıkları bu topraklarda maruz kaldıkları nefret söylemleri, ayrımcılıklar ve toplumsal eşitsizlikler nedeniyle “öteki” olmayı deneyimlemektedirler. Ermeni cemaatinin bir parçası olan Ermeni gençler de tüm bunlardan kendi paylarını almaktadırlar. Türkiye’de Ermeni olmayı deneyimlemenin bir parçası da Türkiye’deki Ermeni gençler için yaşamlarını oldukça zorlaştıran maruz bırakıldıkları bu nefret söylemleri, ayrımcılıklar ve toplumsal eşitsizliklerdir.

“[...] Herhangi bir iş başvurusu yapacağın zaman bu iş başvurusu kurumsal bir firmaya ise CV’ne bildiğin diller kısmına Ermeniceyi yazmamak veya erkek isen askere gittiğinde Ermeni kimliğini nasıl saklayacağını günlerce düşünmek, ismini bir şekilde Türkçe hale dönüştürüp herhangi bir yerde ismini kullanamamak. Bunlar hala var olan ve devam eden problemler. Türkiye’de Ermeni olmak, aslında kendine yeni bir Türk kimlik yaratmak, kendini burada kendi vatanında değil de misafirmiş gibi hissetme durumu. Türkiye’de Ermeni olmak, zaman zaman değişiklik gösteren de bir şey. Yani

on iki ayın on bir ayında normal Ermeni 'sin ama o geriye kalan bir ayında aşırı düşman Ermeni haline de gelebiliyorsun. Bu bahsettiğim aşırı düşmanlaştırma hali, 24 Nisan haftası yani nisan ayında tehlikeli Ermeni 'sin. Diğer aylarda sıradan bir Ermeni gibi geçiyorsun ama sürekli kendine yeni bir kimlik bulma mücadelesi bulma halindesin. ”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

“[...] Türkiye 'de Ermeni olmak zor ve Türkiye 'de bir Ermeni olarak doğduğum için de kendimi şansız hissediyorum. Çünkü haklarım var ama bir o kadar da haklarım yok. ”

(21 yaşında, kadın, lisans öğrencisi)

Türkiye'de Ermeniler, doğrudan ve dolaylı olmak üzere sınıflandırılan ayrımcılık biçimlerinden en çok doğrudan ayrımcılık biçimine maruz kalmaktadır. “Doğrudan ayrımcılık; aşikar bir biçimde, bir kişi, grup ya da toplum kesiminin inanç, dil, din ya da etnisite ve benzeri farklılıklar nedeniyle, eşit olmayan bir muamele görmesini ifade eder.”² Türkiye'de Ermeniler de gerek dini inançları gerek etnik kimlikleri nedeniyle kendilerine yönelik ayrımcı pratiklerle karşı karşıyadır. Ermeni gençlerin maruz kaldıkları ayrımcılıklara ve de toplumsal eşitsizliklere sıklıkla örnek verdikleri şey, devlet alanındaki istihdamlarda yaşadıkları ayrımcılıktır:

“Ermeni olduğumuz için eşitsizliklere maruz kalıyoruz. Bunun en büyük örneği, bazı mesleklere istesek de puanımız da yetse o iş için en mükemmel insan da olsak Ermeni olduğumuz için o mesleği yapamamam. Bu, en büyük eşitsizliklerden biri. ”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“Biz askerliğimizi bir vatani görev olarak yapabiliyoruz ama bir subay, komutan, albay olmak istesek onları Ermeni kimliğimizden dolayı asla olamıyoruz. ”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“Ermeni olduğumuz için kesinlikle eşitsizliklere maruz kalıyoruz. Mesela 20 yaşına geldiğinde her Türk askere gider. Ermeni erkekler de askere gidiyor. Ama şöyle bir şeyle gidiyoruz. Türkler, askerlikte yükselebiliyor. Mesela astsubay olabiliyor ama sen Ermeni olarak sadece er olabiliyorsun; astsubay, binbaşı gibi şeyler olamıyorsun. Hakkın yok çünkü Ermeni 'sin. Devlet dairesinde çalışamazsın, Ermeni olduğunuz için seni kabul etmiyorlar. ”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

² Sevilay Çelenk, “Ayrımcılık ve Medya”, *Televizyon Haberciliğinde Etik*, ed. Bülent Çaplı- Hakan Tuncel (Ankara: Fersa Matbaacılık, 2010), 221.

“1925 tarihli Memurin Kanunu’nun 4. maddesinde, kamu görevlisi olmak için etnik anlamda Türk olmak şart koşuluyordu. Her ne kadar 1965’te çıkarılan Devlet Memurları Kanunu, bunu ‘T.C. vatandaşı olmak’ şeklinde değiştirmişse de ve ülke kanunlarında Ermenilerin veya diğer gayrimüslimlerin devlet görevlisi olmasını engelleyecek herhangi başka bir hüküm yoksa da, bürokrasinin orta ve üst makamlarında gayrimüslim birini görmek mümkün değildir. Resmi bir yasak olmamasına karşın bürokrasi, fiiliyatta bu uygulamaya direnç göstermektedir.”³ Ermenilerin devlet alanındaki istihdamlarında maruz kaldıkları bu ayrımcılık, yalnızca bir ayrımcılık değildir. Aynı zamanda maruz kaldıkları bir toplumsal eşitsizlik çeşididir. Çünkü Ermeni bireyler, istihdamının onlara açık olmadığı meslek grupları -Ermeni bireylerin istihdamına açık olmayan meslek gruplarına savcı, hakim, polis, er dışında bir rütbede askerlik örnek verilebilir- için gerekli başarıya; gerekli beceri ve yetilere sahip olsalar da Ermeni olmaları nedeniyle bu meslek gruplarına dahil olamamaktadırlar. Bu durum da onların etnik kimlikleri ve de dini inançları nedeniyle toplumdaki “makbul” kişiler karşısında eşitsiz bir konumda yer almasına neden olmaktadır.

Ermeni gençlerin maruz kaldıkları ayrımcılık ve toplumsal eşitsizlikler, sadece devlet alanında kısıtlı olarak istihdam edilmeleri ile sınırlı değildir. Ermeni gençler, istihdam edilmede maruz kaldıkları ya da kalma ihtimalleri olan eşitsizliklerin ve ayrımcılıkların sadece devlet alanında olmadığını ve de yalnızca iş yaşamıyla sınırlı kalmadığını, maruz kaldıkları ayrımcı pratikler ve eşitsizliklerle yaşamın diğer alanlarında da rastlaşabildiklerini dile getiriyorlar:

“[...] Bazen Ermeni olduğum için tercih edilmiyorum. Bir ortamda bir Türk ve bir Ermeni varsa Türk tercih ediliyor bu ülkede. Aslında benim bir Türk’ün seviyesine ulaşmam için kırk fırın ekmek yemem gerekiyor bazı konularda. Ben oyunculuk okuyorum. Tabii yeni yeni bu engeller kalkıyor ama benim bir projede başrol oynamam için bir Türk’e nazaran çok daha çalışmam lazım. Kendimi çok daha fazla öne çıkartmam lazım ki benim de bir şansım olabilsin.”

(21 yaşında, kadın, lisans öğrencisi)

“Ortaokulda bazı aşırı milliyetçi öğretmenlerimizden ayrımcılığa maruz bırakılabiliyordum. Bir başkası sınava iki dakika geç kalsa onlar için sorun olmuyordu. Ama ben geç kalsam bu çok büyük sıkıntı oluyordu, ben sınava alınmıyordum, aramın iyi olduğu öğretmenlerle konuşuyordum ben tekrar sınav oluyordum, sınavdan iyi alıyordum, bu sefer kopya çektiğim söyleniyordu, ben üçüncü bir sınav daha oluyordum.”

³ Ohannes Kılıçdağı- Günay Göksu Özdağan, *Türkiye Ermenilerini Duymak: Sorunlar, Talepler ve Çözüm Önerileri*, (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, 2012), 31-32.

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“Ermeni toplumu, çok küçük; çok kilitli ve çok dar bir alanda oynadığı için geniş alana açılmadığı için eşitsizlere elinden geldiği kadar kendini koruyarak az maruz kalmaya çalışıyor. Fakat tabii bu açıldığı zaman kendi alanının dışına çıktığı zaman iş yerinde olabilir maruz kalabilir eşitsizliğe ya da eğitim hayatında olabilir Ermenilerin daha az olduğu ya da bilinmediği veya eğitim düzeyinin daha düşük olduğu bir üniversitede ya da bölgede buna maruz kalabilir. Ben şahsen böyle bir şey yaşamadım. Ama benim yaşamamam ya da başkalarının daha az yaşamamasının sebebi Ermeniler bazında kendi içinde kendi sahasında top oynuyor Ermeniler. Deplasmana gitmemeye çalışıyorlar.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“Çoğulcu toplumun çoğunluk kimliğini temsil edenlerden farklı ve –kadınlar hariç– azınlık olanları hedef alarak geliştirilen ve yaşama geçirilen, incitici, küçük düşürücü, aşağılayıcı, alçaltıcı, dışlayıcı, ötekileştirici, kodlayıcı bir ayrımcılığı amaç güden, yazılı, sözlü ve görsel hakaretleri ‘nefret söylemi’ olarak tanımlıyoruz.”⁴ Türkiye’de Ermeniler, Ermeni kimliklerine yönelik birçok nefret söylemine maruz kalmaktadırlar. Hem halk düzleminde hem de siyaset arenasında artık duymaya kanıksadığımız bu nefret söylemlerinin en tipik örnekleri, “Ermeni dölü”, “Ermeni tohumu”, “Ermeni dönmesi” vb. olarak sıralanabilir. Bu örneklerde de gördüğümüz üzere Ermeni bireylerin etnik aidiyet kimliklerini hedef gösteren, aşağılayan ve ötekileştiren bu nefret söylemleri; Ermeni kelimesinin bir hakaret olarak kullanıldığını açıkça gösteriyor. Ermeni gençler için Türkiye’de Ermeni olmayı deneyimlenmenin bir parçası da maruz kaldıkları bu nefret söylemleridir ve de etnik aidiyet kimliklerine yönelik karşılaştıkları bu nefret söylemleri artık günlük yaşamlarının bir parçası haline gelmiştir:

“... Memlekette herhangi kötü bir şey olduğunda mesela taciz, tecavüz, lanet bir vaka olsun derler ki ‘Bu kişi Ermeni midir’ Abdullah Gül’ün annesine zamanında Ermeni dediler. Abdullah Gül, aylarca kendini açıklamak zorunda kaldı benim annem Ermeni değil diye. Annem Ermeni olsun ne olacak, sanki kötü bir şey. Türkiye’de Ermeni olmak da böyle bir şey, Türkiye’de ayrımcılığa maruz kalmak da böyle bir şey. Çünkü Ermenilik bir hakaret aslında. Türkiye’de Ermeni kelimesi, bir hakaret. ‘Ermeni gelini gibi oturma’, çok özür dileyerek söylüyorum ‘madem Ermeni’sin istemeden vermelisin’ gibi hakaretler, küfürler mevcut. Bunlar günlük hayatımızda her yerde karşımıza çıkıyor.”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

⁴ Melek Göregenli, “Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*, ed. Mahmut Çınar (İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2013), 57.

“Uzun zaman Malatya’ya gitmemiştik biz. Sonra gitmeye başladık. Ben çok küçüktüm o zamanlar. Köye ilk gittiğimde babamın kuzenlerinin çocuklarıyla daha yeni tanışıyorum, birbirimize gidip geliyoruz. Bir gün giderken tam da Ramazan zamanydı, camiye de çok yakın bizim oturduğumuz mahalle -gavur mahallesi deniyor zaten oraya-oradan geçerken oradan bir kadının bana ‘Pis Ermeni, geldiniz yine köyümüzü kirlettiniz’ dediğini hatırlıyorum.”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“Bir kez yine sormuşlardı, ‘Ermeni’yim’ dedim. ‘Olsun’ dedi, bu benim yaşamam gereken bir hastalıkmuş gibi ya da o yükü taşımam gereken bir şeymiş gibi ‘olsun’. Bir yerden sonra alışıyorsunuz. [...]”

(27 yaşında, kadın, doktora öğrencisi)

“[...] Ermeni tohumu, Ermeni dönmesi, onun dışında Ermeni üzerinden yapılan birçok hakaret var ve bu nefret söylemlerine denk gelebiliyoruz. Bu nefret söylemlerine denk geldiğimizde de belli bir yerde tartışmaya da girilmiyor. Ermeniler çünkü kapalı bir toplum oldukları için buna cevap vermek istemiyorlar. Daha doğrusu cevap vermeye çekiniyorlar. [...]”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Türkiye’de Ermeniler için Ermeni kimliklerine yönelik nefret söylemlerine maruz kalmak, her ne kadar gündelik yaşamlarının bir parçası haline gelmiş olsa da belirli dönemlerde maruz kaldıkları nefret söylemlerinin yoğunluğu daha fazla artmakta ve daha fazla su yüzüne çıkmaktadır. Örneğin, Ermeni gençlere göre 2020 yılında Ermenistan ve Azerbaycan arasında gerçekleşen Karabağ Savaşı döneminde maruz kaldıkları nefret söylemleri çok daha yoğunlaşmış bir haldeydi:

“Karabağ Savaşı’nda mesela şu şey beni çok yaralamıştı. Sosyal medyaya Instagram’a Facebook’a girdiğimde hikayelerde artık o kadar fazla ‘Ermeni’ye vurun’, ‘kahpe Ermeni,’ ‘Ermeni döllerini öldüreceğiz’, ‘Şanlı Türk ordusu Azerbaycan’ın yanında’ vs. bunları benim günlük gördüğüm insanlar paylaşıyor. O kadar rahatsız olmaya başlıyorsun ki o kadar senin varlığını kabul etmiyorlar ki o kadar sen yoksun ki onların gözünün önünde...”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

“[...] O dönemde kendini biraz daha kötü hissediyorsun. Bu Ermenistan ile alakalı değil, Türk toplumu vatandaşı olduğun, aynı dili konuştuğun, aynı sofraya oturduğun insanların bu şekilde nefret söyleminde bulunması gerçekten çok yaralayıcı...”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Türkiye’de Ermenilerin maruz kaldıkları nefret söylemlerini irdelerken 2020 yılında Ermenistan ve Azerbaycan arasında gerçekleşen Karabağ Savaşı, oldukça önemli bir konumdadır. Türkiye’deki Ermeni gençler için Karabağ Savaşı’nın maruz kaldıkları nefret söylemlerinin oldukça yoğunlaştığı; yurттаşı oldukları ülkede “öteki” olmayı çok daha derinden hissettikleri, çok yoğun bir tedirginlik ve endişe halinin var olduğu, kolektif bir hüznün varlığını gösterdiği bir süreç olduğunu söyleyebilmek mümkündür:

“Karabağ Savaşı sırasında artık nefes alamıyordum. Öleceğimi zannediyordum, yaşamıyordum. O kadar canım sıkındı ki o kadar bunalım haline girmiştım ki yani ben normal bir şekilde bakkala gidip ekmek alırken bakkal bile ‘lanet Ermeniler rahat durmuyor, bunların derdi ne’ gibi şeyler diyordu. [...] Ölümde bile yarıştıyolarlar insanları. Acını bile yaşatmıyorlar.”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

“Karabağ çatışmalarının olduğu dönemde Kurtuluş’ta motosikletler üzerinde Türk ve Azerbaycan bayrakları ile geçiş törenleri yapılyordu. Bu, çok tedirgin eden bir şey. Aynı şey, Patrikhanenin önünde de yaşandı. Bakırköy’deki kilise duvarları boyandı, yazıldı. Buradaki insanlar şeyi kavrayamıyor, bizim ufaktan yakından zaten bir alakamız yok duruml. Biz burada doğduk, burada büyüdük. Kimse savaş istemez. Kimse savaşmasın. O zamanki nefret söylemi, derinlerde bilinçaltında yatan o Ermeni düşmanlığını bir anda yüzeye çıkarmış oldu bazı insanlar için. Genelleme yapmıyorum, bazı insanlar için böyle oldu. Bazı insanlar için sanki o anı bekliyorlarmış, onu kusmak için öyle bir durum oldu. Tabii ki bizi çok tedirgin etti. Hem tedirgin olduk, hem üzüldük, hem diken üstündeyiz başımıza bir şey gelir mi burada da bir şey olur mu orası o kadar karıştı vs. vs diye.”

(27 yaşında, kadın, doktora öğrencisi)

“[...] Oradaki savaş durumunda Türkiye’de yaşayan Ermeniler için ilk akla gelen bize bir şey olacak mı, ucu bize dokunur mu, burada bize bir şey yaparlar mı oldu. Kaldı ki burada yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Ermeniler dışında Ermenistan’dan gelen Ermenistan vatandaşı Ermeniler de var. Onlar daha fazla huzursuz oldular. Bizi ülkeden atarlar mı, ne yaparlar diye. Tamamen bir huzursuzluk hâkim oldu. Tabii buradaki Ermeni toplumundaki bazı insanlar oradaki vatandaşlardan arkadaşları veya akrabalarını iyiler mi kötüler mi ne durumdalar diye düşünmeye başladılar. O savaş devam ederken Türkiye’de Ermeniler çok gündemde olduğu için Türkiye’de yaşayan Ermeniler de bundan payını aldılar maalesef. Bir tane internet fenomeni⁵ çıkıp

⁵ Görüşmecinin bahsettiği internet fenomeni, Murat Övüç isimli şahıstır. Murat Övüç, Amerikalı Ermeni Kim Kardashian’ın Türklerin Ermenilere soykırım yaptığına dair paylaşımına yönelik Ermenilere karşı nefret söylemleri ürettiği bir paylaşım gerçekleştirdi. Ermeni Üç Horan Kilisesi Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı ve avukat olan Simon Çekem, Övüç’ün yaptığı paylaşımındaki ifadelerinden ötürü Övüç’ü İstanbul Cumhuriyet Savcılığı’na şikayet ederek hukuki bir süreç başlatmıştır. Savcılık, yaptığı soruşturma sonucunda Övüç’ün paylaşımında kullandığı ifadelerinin ‘halkı din ve düşmanlığa tahrik etme’ suçunu oluşturduğuna karar verdi. Savcılık, bu suçta istinaden Övüç için 9 aydan 1.5 yıla kadar hapis istemiyle dava açtı (Birgün, 19.05.2021). Övüç, görülen mahkemede söylemlerinin Ermenilere değil, Kim Kardashian’a yönelik olduğunu söyleyerek hakkındaki suçlamaları kabul etmemiştir. Dava, Övüç’ün beraatine karar verilmesiyle sonuçlandı (Gazete Duvar, 19.05.2021).

Ermenilere ırkçı bir söylemde bulunmuştu. [...] Ermeni konusu her gündem olduğunda Ermeni toplumunda yine bize bir şey mi olacak, başımıza bir şey mi gelecek tarzı düşünceler hemen kara kara düşünmeye başlanıyor.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Türkiye’deki Ermeni gençler, maruz kalabilecekleri eşitsizliklere; nefret söylemlerine ve ayrımcı pratiklere yönelik zaman zaman bunlardan korunmak amacıyla zaman zaman çeşitli stratejiler uyguluyorlar. Bu stratejilerden en sıklıkla yapılanı, Ermeni kimliklerini gizlemek oluyor. Ermeni kimliklerini gizlemek amacıyla takma isimler kullanıyorlar veya Ermenice isimlerini en yakın Türkçe isme dönüştürüyorlar, memleketleri sorulduğunda Ermeni olduklarını açıkça ifade edecek yanıtlardan uzak duruyorlar. Kendilerini güvenli hissettikleri alanlarda ve de kimliklerini açıkça beyan etmekten çekinmediklerinde bu stratejileri uygulama ihtiyaçları ortadan kalkabiliyor:

“ [...] Farklı bir ortama, yeni bir ortama girdiğimizde biraz bu bizim ön yargımız da olabilir, biraz ön yargılı yaklaşıyoruz aslında. Sormadan isim söylememe ya da çok şey konularına girmemeye dikkat ediyoruz. Ama tabii görüşlerin açıkça ifade edildiği, görüşlerimizi özgürce dile getirebildiğimiz bir ortamda tabii ki Ermeni olduğumuzu söylüyoruz. Ama gizlemek zorunda olduğumuz durumlar var. [...] Kimliğimi çok gizlemek zorunda kaldığım ortamlarda bulunuyorum tabii ki. Bu ortamlardan uzaklaşmaktır genelde yaptığım. Ama tabii takma isimler, Türkçe isimler kullanıyoruz arada. Mesela ben adıma yakın olan bir Türk ismini dile getirebiliyorum bazen.”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“ [...] Bazen kendim hakkında başka bilgiler veriyorum. İsmim neden bu falan dendiğinde Ermeni’yim demek yerine annem öyle istemiş, annem yabancı isimleri seviyormuş gibi şeyler söyleyebiliyorum bazen.”

(21 yaşında, kadın, lisans öğrencisi)

“ [...] Özellikle böyle daha muhafazakar olduğumu tahmin ettiğim ya da daha milliyetçi karakteri olduğumu tahmin ettiğim -belki de ön yargı bu ama- insanların karşısında Ermeniliğini bir gizleme ihtiyacı hissediyor insan. Ama genelde gizlemiyorum. %90 gizlemiyorum. Çekinmiyorum bundan hiçbir zaman. Ama bazen ne olacağını kestiremediğim durumlarda gizlediğim oluyor elbette. [...] Konuşmamdan, şivemden ya da ismimden tahmin ediyorlar. Nerelisin diyorlar. Ben o nerelisinin o yola gittiğini tahmin edebiliyorum. Çünkü doğduğun yeri sormuyorlar sana. Ama ben kasten İstanbulluyum diyorum mesela. O zaman ikna olmuyorlar. Yok, ailen nereli diye sorulara geçiyorlar. [...] Eninde sonunda Ermeni olduğumu söylüyorum. Tamamen gizliyorum sayılmaz.”

(27 yaşında, kadın, doktora öğrencisi)

Ermeni cemaatinde nesilden nesle aktarılan daima bir tedirgin olma hali, Ermeni gençler için de adeta onlara eklenmiş bir şekilde varlığını göstermektedir. Gerek 2020 yılında Azerbaycan ve Ermenistan arasında gerçekleşen Karabağ Savaşı'nın ardından Türkiye Ermenilerine yönelik üretilen nefret söylemleri olsun, gerek 2021 yılında 24 Nisan 1915 olaylarının Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Joe Biden tarafından soykırım olarak tanınmasının ardından kendilerine yönelik yaptırımların olabileceği düşüncesi ve endişesi olsun bugün hâlâ Türkiye Ermenileri için -Hrant Dink'in ifadesiyle- "güvercin tedirginliğinin" var olmaya devam ettiğini göstermektedir. Ermeni gençler de bu güvercin tedirginliğinden kendi paylarını almaktadır:

"[...] Her zaman bir tetikte olmak, her zaman dikkat etmek, konuştuklarına dikkat etmek, söylediklerine dikkat etmek. Benim için aslında bunları ifade ediyor Ermeni olmak. [...] Hrant Dink Suikasti'nde ya da Karabağ çatışmalarında tekrar böyle bir diken üstünde durmak, nefesinizi boğazınızda tutmak, tedirgin olmak, acaba bir şey olur mu acaba bir şey gelir mi o var sadece."

(27 yaşında, kadın, doktora öğrencisi)

3. YAŞAMDAKİ TERCİHLERİ ERMENİ KİMLİĞİ İLE BERABER DÜŞÜNMEK

Bu başlıkta Türkiye'deki Ermeni gençlerin etnik aidiyet kimliklerinin yaşamdaki tercihlerinde etkisine, konumuna ve belirleyiciliğine odaklanılacaktır. Bu doğrultuda, Ermeni yaşamdaki tercihler düzleminde yaşanılacak bölgenin seçimi, romantik partner seçimi- evlilikte eş seçimi, okul seçimi, meslek seçimi, arkadaşlık seçimi olmak üzere Ermeni gençlerin bu beş tercihi ile Ermeni kimlikleri arasındaki ilişki irdelenecektir.

İlk olarak, Ermeni gençler için yaşanılacak bölgenin seçimi ve Ermeni kimlikleri arasındaki ilişkinin nasıl olduğuna bakabiliriz. Türkiye'de İstanbul özelinde düşünecek olursak Ermeni nüfusunun diğer bölgelere oranla daha yoğun olduğu bölgelere Kurtuluş, Feriköy, Bakırköy, Yeşilköy, Samatya vb. bölgeleri örnek olarak sıralayabilmek mümkündür. Bu noktada, "gönüllü getto/yerleşme" kavramından da bahsedilebilir. İstanbul özelinde örneklerini verdiğim Ermenilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeleri düşündüğümüzde aynı etnik aidiyet kimliğini (Ermeni kimliğini) paylaşanların büyük bir kısmının belirli bölgelerde toplandığını görüyoruz. Bu durum, "gönüllü getto/yerleşme" kavramıyla ilişkilendirilebilir. Gönüllü gettoyu zorunlu gettodan ayıran şey, dışsal bir iradenin baskısının; zorlamasının var olmamasıdır.⁶ Nitekim Türkiye'deki Ermeniler, kendi etnik aidiyet kimliğini paylaşanların yoğun olarak yaşadıkları

⁶ BirGün, "Şehirlerde toplumsal ayrışma ve 'gönüllü' gettolar" (Erişim 19.05.2021).

bölgelere bir egemen; bir iktidar tarafından zorlama veya baskı ile yerleştirilmiyorlar. Zorunlu bir yerleşimin aksine gönüllü olarak ve kendi rızaları ile Ermeni bireylerin büyük bir kısmı bu bölgelerde yerleşim kuruyor.

Ermeni gençler için de çoğunlukla yaşanılacak bölgenin seçiminde kendi etnik aidiyet kimliklerini paylaşanların yoğun olarak yaşadıkları bölgeler önceliklidir. Ermenilerin nüfusunun yoğun olduğu bölgelerdeki kiliselerin, Ermeni okulların diğer bölgelere oranla sayıca fazla olması da Ermeni gençlerin bu bölgeleri seçmesinde etkili bir faktördür:

“Yaşanılacak bölgede Ermeni kimliğim etkili olur. Birçok kişi için de etkili olur. Ben Bakırköy Yeşilköy’de yaşıyorum, ben buradan çıkıp Bağcılar’da yaşamak istemem ve yaşayamam da muhtemelen. Ama Kadıköy’de yaşayabilirim. Çünkü daha güvenli ve huzurlu olacağını düşünürüm. Burayla bir fark olmayacağını düşünürüm. Ermenilerin yoğun olduğu bir bölgede yaşayan bir insan, oradan çıkıp Ermenilerin az olduğu bir bölgeye gitmesi düşük bir ihtimaldir. Etiler’de de Ermeni sayısı az ama Etiler’e gidilebilir. Ama Ermenilerin hem az olduğu hem de eğitim seviyesinin düşük olduğu yerlere gitmek istemem. Hiçbir Ermeni’nin gitmek isteyeceğini düşünmem.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“[...] Ermeni kimliğim kesinlikle ve kesinlikle yaşayacağım yeri seçmede çok etkili. Yaşadığım yerde benim kimliğimi yaşayabilmem çok önemli. Benim yaşadığım bölgede mutlaka bir Ermeni kilisesi ve Ermeni okulu olmalı. Bunun sebebi de kendimi güvende hissetmem için. Çünkü herhangi bir şey başıma geldiğinde mahalleimde, semtimde gidebileceğim yer kilisedir; alt komşum veya üst komşum değildir.”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

Ermeni gençlerin tamamı için yaşanılacak bölgenin seçiminde Ermeni kimliklerinin etkili olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Nitekim Ermeni nüfusunun yoğun olmadığı, kiliselerin sayıca daha az olduğu, muhafazakarlık düzeyinin daha yüksek olduğu bölgeleri de yaşanılacak yer olarak tercih edebilmeyi mümkün gören Ermeni gençler de bulunmaktadır:

“İstanbul’da herhangi bir ilçede bu Bağcılar olur, Üsküdar olur, Beylikdüzü olur benim için bir sorun teşkil etmez. Yaşayabilirim.”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Ermeni kimlik ile yaşanılacak bölgenin seçimi arasındaki ilişkiyi düşündüğümüzde Ermeni gençlerin büyük bir kısmının yaşayacağı bölgenin seçimi konusunda Ermeni kimliğini göz ardı

etmeden seçimler yaptığını fakat Ermeni gençlerin bir kısmının ise yaşayacağı bölgenin seçiminde Ermeni kimliğinden bağımsız olarak seçimler yaptığını söyleyebilmek mümkündür.

İkinci olarak, Ermeni gençler için romantik ilişkilerde partner seçimi- evlilikte eş seçimi ve Ermeni kimlikleri arasındaki ilişkinin nasıl olduğuna bakabiliriz. Ermeni gençlerin büyük bir kısmı için romantik ilişkilerde partner seçimi veya evlilikte eş seçimi tam olarak Ermeni kimliklerinden bağımsız değildir. Evlilikte eş seçiminde veya romantik partner seçiminde Ermeni kimliğinden bağımsız hareket etmeyen Ermeni gençlere göre kendi cemaatlerinden bir kişiye yönelmek, Ermenice dilini korumak; yaşatmak ve yeniden üretebilmek açısından oldukça önemlidir:

“[...] Yine bu ister istemez kolektif bilinçten gelen bir şey siz kültürünüzü dininizi yaşam tarzınızı alışkanlıklarını korumak adına size benzer insanlara yöneliyorsunuz evlilikte de olsun partner seçimin de olsun. Bir Ermeni'nin bir Müslümanla evlenmesine de karşı değilim. Bunu da belirtiyim. Sevgi, başka bir şey sonuçta. Ama ister istemez kafanızda şu sorular geliyor: ben Müslüman birisiyle evlenirsem çocuklar Ermenice bilebilecek mi Ermeni okuluna gidebilecek mi ben ona o kültürü aşılatabilecek miyim? Zaten kaybolmakta olan bir dil, bir kültür onları korumak açısından ister istemez kendi topluluğunuzdaki insanlara yöneliyorsunuz. Ben mesela şu an nişanlıyım. Müstakbel eşim de Ermeni. Evlilikte eş seçiminde Ermeni kimlik çok etkili.”

(27 yaşında, kadın, doktora öğrencisi)

Romantik parter seçimi ve evlilikte eş seçiminde kendi cemaatindeki kişilere yönelen Ermeni gençler için önemli etkenlerden birisi de karma evlilikler karşısında karşılaşılabilecekleri yaptırımlardır. Cemaat dışından yapılan bir evlilik ya da romantik ilişki karşısında cemaatlerinden ve ailelerinden çeşitli yaptırımlar (örneğin topluluktan veya aileden dışlama gibi) görebilme ihtimalleri de bazı Ermeni gençlerin bu seçimlerinde Ermeni kimliklerinden bağımsız hareket edememesine neden oluyor:

“Ermeni topluluğu kapalı bir toplum olduğu için Ermeni ile Ermeni'nin evlenmesi özellikle çok ısrar ediliyor. %90 itibarıyla bir Ermeni ile bir Ermeni evleniyor. Çünkü onun dışında hem aile hem toplum istemiyor ve dışlıyor ya da dışlamaya çalışıyor. Bunun dışında evlilikler de oluyor. Bir Ermeni ile bir Müslüman da evlenebiliyor. Mesela benim abim bir Müslüman ile evli. Tabii bu çok zorlu şartlar altında oluyor. Kilisede düğün olması için karşı tarafın da vaftiz olması gerekiyor. Karşı tarafın ailesinin bu duruma tepkisi durumdan duruma değişiyor. [...]”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“Ben 18-19 yaşındayken Ermeni kimliğim partner seçiminde vs. etkili değil diyordum, herhangi bir Müslüman ile bir Türk ile bir Alevi bir Kürt ile de evlenebilirim diyordum

ama artık onun öyle olmadığını fark ettim. Belli bir yaşa geldikten sonra tamamen ortak bir kültürde partner, eş aramaya başlıyorsunuz. Çünkü yaşam artık öyle bir şekilde değişmeye başlıyor ki evlilik biraz da ailelerin evlenmesi gibi bir şey olduğu için senin kafan ve onun kafan uyuyordur ama aile içinde çıkacak çatışmalar seni huzursuz edecek.”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

Ermeni gençlerin tamamı için romantik ilişkilerde partner seçiminde veya evlilikte eş seçiminde Ermeni kimliklerinin etkili olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Nitekim gerek romantik partner seçiminde gerek evlilikte eş seçiminde Ermeni kimliğinden ve karşıdaki kişinin kimliğinden bağımsız olarak tercih edebilmeyi mümkün gören Ermeni gençler de bulunmaktadır:

“[...] Eğer biz oturup özgürce bir şeyleri paylaşabiliyorsak o benim Ermeni olduğumdan rahatsızlık duymuyorsa -ki ben zaten onun Türk olmasından ya da farklı etnik kökene sahip olmasından rahatsız olmam- romantik partner seçiminde vs. farklı etnik aidiyet grubundan birisini seçmemde Ermeni olmam bir engel değil.”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Ayrıca bu doğrultuda, Ermeni gençlerin yaş ortalaması düştükçe Ermeni cemaatinde katı bir norm olan karma evliliklere karşı tutumun yumuşayabildiği düşünülebilir. Bilhassa saha araştırmam kapsamında yaptığım derinlemesine görüşmelerden yola çıkarak 27 yaşındaki bir Ermeni genç ile 19 yaşındaki bir Ermeni gencin cemaatinde katı bir norm olan karma evliliğe aldıkları tutum açısından farklılaşabildiklerini söyleyebilmem mümkündür. Yaş ortalaması düştükçe Ermeni gençler, karma evliliklerde olduğu gibi cemaatteki bazı katı normları biraz daha yumuşatarak yaşayabiliyorlar. Yaş ortalaması yükseldikçe ise Ermeni gençlerin Ermeni cemaatindeki katı normlara görece entegre olduğunu ve bu katı normlara uygun yaşam tercihleri yaptıklarını söyleyebiliriz.

Üçüncü olarak, Ermeni gençler için okul tercihi ve Ermeni kimlikleri arasındaki ilişkinin nasıl olduğuna bakabiliriz. Ermeni cemaatinde ebeveynler, çocuklarını Ermeni okulunda okutabilmek için yeterli iktisadi sermayeye sahip ve tercihleri çocuklarını bir Ermeni okulunda okutmaktan yana ise okul tercihinde Ermeni okullarını seçiyorlar. Ermeni okulları, Türkiye’deki devlet okullarından farklı olarak Ermenice dersi, Ermeni edebiyatı gibi derslerin de eğitimini veriyor. Bu açıdan Ermeni okulları, Ermeni kimliği açısından oldukça önemlidir. Nitekim Ermeni okulları, Ermeni kimliğinin bileşenlerinden Ermenice diline; Ermeni kültürüne

dair bir eğitim alanı oluşturması bakımından Ermeni kimliğinin muhafaza edilmesi ve yeniden üretilmesi açısından kritik bir işlev sağlıyor. Ermeni gençlerin büyük bir kısmı da kendi kültürlerini, dillerini, Ermeni kimliklerini yaşatabilmek açısından kendi çocuklarının da Ermeni okullarında eğitim görmesinden yana bir tutum benimsiyor:

“Ortaokul ve lise olarak düşünürsek beni ailem beni lisede Ermeni lisesine gönderdiler. [...] Eğer yarın bir gün benim çocuklarım olursa ben de onları Ermeni okuluna göndermek isterim. Çünkü okul bir bağlamda kültürün daha iyi paylaşılacağı bir ortam. Bundan dolayı evet, Ermeni kimliğim okul seçimim konusunda etkili olur.”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“[...] Ben ilkokulu da hatta anaokulunu da liseyi de Ermeni okullarında okudum. Bugün kendi çocuğum olsun onu da kesinlikle Ermeni okuluna gönderirim. [...] Ermeni okullarında Ermenice öğreniyorsun, Ermeni kültürünü öğreniyorsun, arkadaşların Ermeni oluyor, belli bir Ermeni çevresine ulaşabiliyorsun. O kültürle, o adetle, o dille büyümeye başlıyorsun ve kendi kimliğini oluşturuyorsun. [...] Kendi kültürünü ve kimliğini devam ettirmek istiyorsan kesinlikle Ermeni okullarına çocuğunu da göndereceksin, sen de gideceksin ve gerekiyorsa maddi manevi yardım da yapacaksın. Çünkü varlığımızı kanıtlarken kültürümüzü kanıtlamalıyız, bunu da öğreneceğimiz yer Ermeni okullarıdır.”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

Ermeni kimlik ile okul seçimi arasındaki ilişkiyi düşündüğümüzde Ermeni gençlerin büyük bir kısmının okul seçimi konusunda kendileri için belirlenen Ermeni kimliğin göz ardı edilmediği seçimleri yaşadıklarını ve Ermeni gençlerin de bu seçimleri yeniden üretmeye yönelik tutumlarının olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Dördüncü olarak, Ermeni gençler için meslek seçimi ve Ermeni kimlikleri arasındaki ilişkinin nasıl olduğuna bakabiliriz. Bu araştırmadaki “Maruz Kalınan Nefret Söylemleri, Ayrımcılıklar ve Toplumsal Eşitsizlikler” başlığında da bir toplumsal eşitsizlik, bir ayrımcılık örneği olarak ele alındığı gibi Türkiye’de Ermeniler devlet alanında istihdam edilmede kısıtlamalarla ve sınırlamalarla karşılaşmaktadır. Örneğin Türkiye’de Ermeniler, hakim; savcı, polis gibi meslek grupları için gerekli başarıya; gerekli beceri ve yetilere sahip olsalar da Ermeni olmaları nedeniyle bu meslek gruplarında istihdam edilememektedir. Bu nedenle de Türkiye’deki Ermeni bireyler aslında meslek seçimlerinde tamamen özgür ve bağımsız değillerdir. Seçebilecekleri ve yönelebilecekleri meslek grupları konusunda sınırlarla karşı karşıyadırlar. Bu sınırlar dahilinde seçimler yapmaktadırlar. Sınırlar, önceden egemenler tarafından belirlenmiştir. Bireylere kalan ise bu sınırlar dahilinde seçimler yapmaktır. Sadece

meslek seçimi değil, yaşamdaki birçok tercihte “onlar” için sınırlar önceden belirlenmiş ve inşa edilmiştir.

Ermeni gençler, Ermeni kimlikleri nedeniyle meslek seçimlerinde karşılaştıkları bu sınırlamalar doğrultusunda hareket ederek Ermeni kimliklerini göz önünde bulundurarak meslek seçimleri yapmaktadırlar:

“Meslek seçimimde Ermeni kimliğim kesinlikle etkili. [...]. Ben avukat olmak isterdim aslında lisedeyken ama hiçbir zaman yükselemeyeceğimi bildiğim bir kariyere girmek istemedim. Çünkü bu yazılı olmayan ama gayet iyi bilinen bir kural ki bizden hakim olmaz, bizden polis olmaz, bizler vatandaşı koruyabilecek kadar harika insanlar değiliz çünkü, adaleti sağlayacak kadar iyi insanlar da değiliz çünkü. Tırnak içerisinde söylüyorum bunları. O yüzden de asla yükselemeyeceğim, hep sabit bir yerde kalacağım ve özellikle de bir Ermeni olarak adalet hissedemediğim bu ülkede avukat olmak istemedim. Bu, benim böyle bir seçimimdi aslında; dayatmaya dayalı bir seçimimdi.”

(21 yaşında, kadın, lisans öğrencisi)

“Polis, asker, hakim, savcı, üst mertebe bazı görevler tarzında şeyler olamıyor Ermeniler. [...] Bazı alanlar onlara tamamen kilitlenmiş durumda. Bir Ermeni bu işlerde görev alamıyor, polis; asker vb. gibi.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“[...] Ben eğer hukuk fakültesinden mezunsam ve böyle bir amacım varsa devlet zaten burada benim önüme engeli koyuyor. Sen hakim olamazsın, savcı olamazsın diyor zaten bana. Bu konuda devletin bir engeli var. [...]”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Beşinci olarak, Ermeni gençler için arkadaşlık seçimi ve Ermeni kimlikleri arasındaki ilişkinin nasıl olduğuna bakabiliriz. Bilhassa eğitim hayatının büyük bir kısmını Ermeni okullarında tamamlayan Ermeni gençlerin büyük bir kesiminin -görüşmecilerin aktardığı üzere- arkadaş çevresi ağırlıklı olarak kendi cemaatlerindeki kişilerden oluşuyor. Hâliyle bu durum, Ermeni gençlerin daha çok homojen bir alan içerisinde arkadaşlıklar sürdürmesine denk düşüyor:

“Ermeni kimliğim arkadaşlık seçimlerimde de etkili. Mesela Ermeniler liseye kadar aynı Ermeni çevresinde okuyorlar ve Ermeni toplumu çok küçük bir toplum olduğu için insanlar birbirlerini tanır. Hiç görmediğiniz insan bile sizi tanıyabilir veya ailenizi tanıyabilir. Bundan dolayı benim çevrem ya da çoğu arkadaşımın çevresi Ermenilerle doludur. Ama bu arkadaş gruplarının yanına bazı insanlar üniversitede olabiliyor genelde bu ama çok fazla olmuyor bu. Bir kişi iki kişi olabiliyor.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Arkadaşlık seçimlerini yaptıkları alanı homojen bir yapıdan heterojen bir yapıya dönüştürerek arkadaşlık seçimlerini Ermeni kimliklerinden biraz daha bağımsızlaştıran Ermeni gençler de vardır:

“Liseye kadar arkadaş grubum çok homojendi. Çevremdeki herkes neredeyse Ermeni idi. Okuldan olsun, yazlıktan olsun, dans grubundan olsun herkes Ermeni idi. Daha sonra üniversite sınavına hazırlanırken dershaneye gitmeye başladım. Lisans dönemimde Ermeni olmayan çok yakın arkadaşım oldu. Şimdi aynı şekilde doktora yaparken çoğu yakın arkadaşım Türk. Ama görüştüğüm Ermeni arkadaşlarım da hala var. Daha heterojen bir yapıya dönüştü. Siz kabuğunuzdan yavaşça çıkmaya başladığınızda o homojen topluluğunun içinden biraz daha özgürlüğünüzü kazanıp dışına çıkmaya başladığınızda heterojenleşiyor aslında.”

(27 yaşında, kadın, doktora öğrencisi)

Arkadaşlık seçimlerinde tamamen Ermeni kimliğinden bağımsız olarak hareket eden Ermeni gençler de vardır:

“... biz bir şeyleri konuşabiliyorsak; ortak bir paydada buluşabiliyorsak çünkü aynı dili konuşuyoruz, kültürlerimiz ortak bizi ayıran tek şey benim Ermeni olmam onların Türk olması. Dediğim gibi bir ortak paydada buluşursak ve bu birbirimizi rahatsız etmezse tabii ki hiçbir sorun yok benim için. Ermeni kimliğim arkadaş seçimimde etkili değil.”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Ayrıca bu doğrultuda, Ermeni gençlerin arkadaşlık seçimlerinde yaş ortalaması düştükçe kozmopolitliğin varlığının daha gözlemlenebilir hale geldiği söylenebilir. Örneğin 19 yaşındaki bir Ermeni genç, farklı etnik aidiyet gruplarından; farklı kültürlerden kişilerin bulunduğu bir heterojen alanda sosyal etkileşim kurmaya ve böyle bir heterojen alandan arkadaşlık seçimleri yapmaya daha sıcak bakarken 24 yaşındaki bir Ermeni genç için ise arkadaşlık seçimlerinde Ermeni kimliğinden tamamen bağımsız hareket etmek pek söz konusu olmayabiliyor.

Son kertede, yaşanılacak bölgenin seçimi, romantik ilişkilerde partner seçimi- evlilikte eş seçimi, okul seçimi, meslek seçimi ve arkadaşlık seçimi olmak üzere beş parçasını incelediğimiz yaşamdaki tercihlerin Ermeni kimlikle ilişkisinin Ermeni gençler için nasıl olduğuna dair şunları söyleyebilmek mümkündür: Ermeni gençlerin büyük bir kısmı için yaşamlarında birçok seçimde Ermeni kimlikleri belirleyici ve etkilidir fakat Ermeni kimliklerinin yaşamdaki birçok seçiminde belirleyici ve etkili olmadığı Ermeni gençler de

vardır. Yalnız, bazı seçimlerde Ermeni kimliklerinden tamamen bağımsız hareket edebilmek; yaşamdaki birçok tercihinde Ermeni kimliğinin etkili olmadığı Ermeni gençler için de mümkün değildir. Örneğin, meslek seçiminde olduğu gibi. Nitekim Türkiye’deki Ermenilerin meslek seçiminde belirli sınırlar dahilinde seçimler yapmaları söz konusudur. Bu sebeple de arkadaşlık seçimlerinde, yaşanılacak bölgenin seçiminde, romantik partner seçimi- evlilikte eş seçiminde Ermeni kimliği etkili olmayan Ermeni gençler için meslek seçiminde aynı durum geçerli değildir.

4. HRANT DİNK SUİKASTİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE ERMENİ GENÇLİĞİNİ DÜŞÜNMEK

Agos Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni ve Türkiye’deki Ermeni cemaatinde önemli bir kişi olan Hrant Dink, 19 Ocak 2007 tarihinde uğradığı suikast sonucu hayatını kaybetti.⁷ Hrant Dink suikastı, Ermeni cemaati için nesilden nesle aktarılan travmalara; acılara ve hüzünlere bir yenisinin daha eklendiği; kolektif tedirginliğin daha da yoğunlaştığı kolektif bir kayıptı:

“Hrant’ın katledildiği günü hatırlıyorum. Otururken haber gördüm, Hrant Dink öldü diye. Bizimkiler bahsediyorlar ama ben tam olarak kim olduğunu bilmiyorum ama adını duymuşum. O sırada sadece ben salondaydım. Aileme gidip söylediğimde dedemin dizlerinin üzerine çöküp ağladığını hatırlıyorum. En çok içime dokunan tam öldüğü gün yayınlanan güvercin tedirginliği yazısıydı. Bu ülkede güvercinleri de vururlar. Gerçekten de vururlar. Hrant Dink, özellikle Ermeni toplumu için çok büyük bir adamdı gerçekten. Onu kaybetmek, onun katledilmesi hepimizin için çok kötü, çok üzücü.”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“Geçen gün bir sergiye gittim. Ahparigin⁸ meşhur ayakkabı şeklini eserleştirmişlerdi. Bir ayakkabıyı görünce bir insan, nasıl hüngür hüngür ağlar? Deli gibi ağladım. Yani bir ayakkabı... Çok acı bir şey... Hrant Dink cinayeti ile birlikte sadece o vurulmadı. Bizim bütün umutlarımız, bu ülkedeki iyi insanların bütün umutları vuruldu.”

(21 yaşında, kadın, lisans öğrencisi)

“Hrant Dink suikastı, İstanbul Ermenileri için bir kırılma noktası oldu. Çok büyük bir travma oldu gerçekten. [...] Ben o günü hiç unutamam. İlkokulda okuldan sonra okuldaki koro provasına kalmıştım. Birden okul hareketlendi, bütün öğretmenler ağlıyordu, biz hiç anlamadık. Sonra ailelerimiz geldi ve bizi aldılar okuldan aldı eve götürdüler. Sonra televizyondan izliyoruz. Bir yandan size şey fikri geliyor. Bu zamana kadar tamam bizi çok da sevmiyorlar ama bir şey de yapmazlar ya, bir yanda çok

⁷ Hürriyet, “Gazeteci Hrant Dink silahlı saldırıda öldü” (Erişim 10 Haziran 2021).

⁸ Ermenicedeki “ahparig” kelimesi, Türkçedeki “kardeşim” ifadesine denk gelmektedir.

konusursak bizi de öldürebilirler'e evriliyor ister istemez. Hrant Dink'in söylediği şeyler çok da kardeşçe şeylerdi, cımbızla çekmezseniz kelimeleri. Bir cımbızla içinden bir kelimenin çekildiği ve bunun körüklendiği ve kurban gittiği bir durum aslında. Hrant Dink suikastından sonra bizim okullara sürekli bomba ihbarı geliyordu bir süre. Biz sürekli arka kapıdan okul boşaltıyorduk. Anneler gelip bizi kapıdan alıyorlardı. Sürekli bir tedirginlik... Şimdi annelerimizin jenerasyonunda da Garo Paylan için aynı durum var: 'Bu çocuk çok konuşuyor sivri konuşuyor. İnşallah başına bir şey gelmez.' O, hep Hrant Dink'ten kalan travmalar aslında. Garo Paylan yine konuştuğu zaman başına bir şey gelebilir korkusu var çoğu insanda. O, ondan kalan bir şey."

(27 yaşında, kadın, doktora öğrencisi)

"19 Ocak'tan beri Ermeniler kamusal alanda daha fazla görünür olmaya ve Ermeni soykırımını gibi tarihsel örnekler dahil, toplumsal tartışmalara daha yüksek sesle katılmaya başlamıştır."⁹ "...19 Ocak sonrası değişimin en belirgin yönü, bu tarihin 90 civarı doğumlu Ermeni gençlerin siyasi angajmanında etkili bir tarihsel olay niteliği kazanması ve söz konusu gençlerin bir araya gelerek siyasi bir hareketlilik içine girmelerine neden olmasıyla ortaya çıkar. Zira 19 Ocak Ermeni gençlerin 1915, 6-7 Eylül ve 1980 gibi aktarım yoluyla değil doğrudan deneyimledikleri bir ve duygu ve düşünce ortaklığı kazanmalarına yol açan ilk toplumsal/tarihsel olaydır. Hatta bir adım ileri giderek, 19 Ocak'ın yeni bir Ermeni politik kuşak doğurduğunu söyleyebiliriz."¹⁰ Bu doğrultuda Hrant Dink suikastının Türkiyeli Ermeni gençlerinin doğrudan deneyimledikleri ve tanık oldukları ilk tarihsel- toplumsal olay olması açısından da oldukça önemli olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Hrant Dink suikastı, bilhassa da Türkiye'deki Ermeni gençler için bir kırılma; çözülme ve dönüm noktası olmuştur. Ermeni gençler, Hrant Dink suikastı ile birlikte toplumsal meselelere daha fazla dahil olmuş, daha fazla politize olmuş ve artık bir kimlik mücadelesi sürdürmenin gerekli ve elzem olduğu düşüncesi ile hareket etmişlerdir. Nitekim yukarıda yer verilen Derya Fırat, Tuba Emiroğlu ve Öndercan Muti'nin alıntısında da ortaya koyulduğu üzere Hrant Dink'in 19 Ocak 2007'de uğradığı suikastı daha fazla politize olmuş, toplumsal meselelere daha fazla dahil olmuş bir Ermeni gençlik kuşağını yani "19 Ocak Kuşağı" nı doğurmuştur.

"Ben Hrant Dink'in öldürmesiyle aydınlanmışım. Hrant Dink öldürüldüğünde 12-13 yaşındaydım. Hrant Dink'in yazılarını okumaya başlamışım, Hrant Dink'in neden

⁹ Derya Fırat- Öndercan Muti- Tuba Emiroğlu, "Gezi Direnişi vesilesiyle: Türkiye'de Politik Kuşaklar ve 19 Ocak Kuşağı", *Devrimci Bir Pusula: Gezi*. der. Derya Fırat- Cihan Erdal (İstanbul: Ayrıntı Yayınları: 2017), 159.

¹⁰ Derya Fırat- Öndercan Muti- Tuba Emiroğlu, "Gezi Direnişi vesilesiyle: Türkiye'de Politik Kuşaklar ve 19 Ocak Kuşağı", *Devrimci Bir Pusula: Gezi*. der. Derya Fırat- Cihan Erdal (İstanbul: Ayrıntı Yayınları: 2017), 160.

öldürüldüğünü anlamaya başlamıştım. Liseye başlamamla Hrant Dink'i daha iyi anlayıp tekrar okuduğumda evet Ermeni isen ve bu ülkede yaşıyorsan senin bu ülkede bir mücadele vermen gerekiyor diyip sol siyasetle tanıştım. Sol gruplara katıldım, eylemlere gittim. Ama ilk önce benim bir kimlik mücadelesi vermem gerektiğini anladım. Benim kimlik mücadelem, aktif siyaset yapmam; sosyoloji bölümünü seçmem, bugünkü meslek tercihim, o sivil toplumu seçmem her şeyin başı Hrant Dink'in öldürülmesi ve benim kimlik mücadelesine başlamam gerektiğini anlamamla başlamıştı. Yani bugünkü ...'ı (ismini söylüyor) ... (ismini söylüyor) yapan şey, 2007 yılında Hrant Dink'in öldürülmesidir.”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

“Hrant Dink, benim için de ama en önemlisi toplum için de bir dönüm noktası diyebiliriz. Hrant abi korku, baskı, kapanmış toplum bunların hepsine karşı savaş açtı. Toplumun korkudan çıkması, baskıyı kırması, toplumu içine değil de bütün halklarla kardeşçe kucaklaşarak yaşaması için bir mücadele başlatmıştı. [...] Şu anda Ermeniler otobüslerde daha fazla “mama” diyebiliyorsa, televizyonlarda yeri geldiğinde 1915 konuşulabiliyorsa, Ermeni toplumu bazen gündeme geldiğinde yine çekingen olsa bile gündeme gelmekten bu kadar korkmuyorsa bütün bu mücadelenin sonucu Hrant abinin ve onunla beraber mücadele eden insanlara aittir.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Türkiye'deki Ermeni cemaati için 1915'ten bu yana devam eden nesilden nesle aktarılan tedirginlik, acı, yas, travmalar ve sessizlik söz konusudur. Ermeni gençler özellikle nesilden nesle aktarılan sessizlik -buradaki sessizlikten kastım, bir önceki nesilden miras alınan ve bir travma hâline dönüşen 1915 Ermeni Soykırımı karşısında oluşan sessizlik hâli ve içe kapanmadır- karşısında ebeveynleri ve büyük anneleri-büyük babalarından farklı bir tutum benimseyerek onlardan farklılaşmaktadırlar. Ermeni gençler, nesilden nesle aktarılan sessizliğin “sese” dönüşmesine dönük bir çaba sarf ediyorlar. Ermeni cemaatindeki kolektif sessizliğin kolektif sese dönüşmesine ve bu sessizliğin aşılmasına yönelik mücadele ediyorlar. Bu mücadeleyi ve çabayı, hem Nor Zartonk sivil toplum örgütü gibi toplumsal düzlemde hem de bireysel düzlemde görebilmek mümkündür.

“Nor Zartonk, Hrant Dink'in mücadelesini devralıp sürdüren bir örgüttür. O politik görüşten gelen bir örgüttür. Halkların beraber kardeşçe yaşamasını ve bu uğurda mücadele eden bir örgüttür. Nor Zartonk, gerekirse Kürt'ün de Türk'ün de Ermeni'nin de yanındadır. Ki biz bunun en büyük örneğini bundan beş sene önce Kamp Armen mücadelesinde gördük. Kamp Armen, Hrant Dink'in yaşadığı ve Rakel Dink ile tanıştığı bir yetimhaneydi. Çocukların inşa ettiği bir yetimhaneydi. Yıkılmaya çalışıldı. Nor Zartonk oraya gitti ve bu yıkımı durdurdu. 170 günü aşan bir sürede direndik ve orayı geri aldık. Ama biz direnirken yalnız değildik. Kürt'ü, Alevi'si, Türk'ü, Ermeni'si, yurt dışından gelen insanlar yanımızdaydı. Bütün toplumlarla beraber kardeşçe direndik. Bizim zamanında yardım ettiğimiz desteklediğimiz toplumlar bu mücadelede bize destek

oldular. Bu kampı 170 küsür günün sonunda aldık. Orası Hrant Dink'in bir hatırasıydı, anıydı ve biz o anıyı hatırayı sonuna kadar savunduk."

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Son kertede, Hrant Dink suikastının Ermeni cemaati için bilhassa da Ermeni gençler için Ermeni kimliğinin yaşatılması, muhafaza edilmesi ve yeniden üretilmesi açısından kritik bir dönüm noktası olduğu vurgulanabilir. Buna ek olarak Hrant Dink suikastının Türkiye'de daha fazla politize olan, toplumsal meselelere kendisinden önceki kuşaklara oranla daha fazla dahil olan ve Ermeni cemaatindeki nesilden nesle aktarılan kolektif sessizliği kolektif bir sese dönüştürme konusunda çaba harcayan bir Ermeni gençlik kuşağı olan "19 Ocak Kuşağı"nın doğurmuş olması açısından oldukça önemli bir tarihsel ve toplumsal olay olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

5. 1915 ve TÜRKİYELİ ERMENİ GENÇLER

Saha araştırması sırasında yapılan görüşmelerde Ermeni gençlerin aktardıkları üzere kimi Ermeni ailelerde 1915'te yaşananlar nesilden nesle aktarılan acı ve travmalar nedeniyle konuşulmazken kimi Ermeni ailelerde ise konuşulmaktadır. 1915'te yaşananların konuşulduğu ailelerde ise kimi aile 1915'te yaşananların bir kısmını sansürlerken kimi aile ise sansürleme olmaksızın aktarmaktadır. 1915'i kamusal alanda konuşmak ise Ermeni gençlere göre günümüzde beraberinde birçok kolektif kaygıyı ve endişeyi beraberinde getirmektedir.

"Ermeni toplumunda 1915 konusunu dışarıda konuşmak cidden cesaret isteyen bir şey. Genelde dışarıda konuşulmaz. Hatta Ermenilerin kendi içerisinde bile bazen bu konuyu konuşmaması var. Evlerde de daha çok acıdan dolayı konuşulmuyor. Ama dışarıda daha çok korkudan konuşulmuyor bu 1915 olayları."

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

"Biz gayet rahat konuşabiliyoruz bunları, 1915'e dair hikayeleri, anıları."

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

"Evde ilk başta şöyle bir kural vardı, biz sana burada anlatırız ama sen gidip bunları dışarıda anlatmayacaksın. İnsanlarla bu konuda tartışmaya girme gibi başına bir şey gelmesin sonuçlu konuşmama durumları vardı. [...] Fethiye Çetin'in Anneannem diye bir kitabı vardır. Ben onu okuduğum gece üç saat boyunca ağladım. 13-14 yaşındaydım o zaman. Benim için en gözümde canlanan ve hiç kafamdan gitmeyen bir kitap oldu. Benim ailem o kadar detaylı anlatmamıştı, sansürlemişlerdi. Onu okuyunca mesela

oturduğum neden diye düşünüp ağlamaya başlamıştım. Ailede çok konuşulmaz. Üsten üsten konuşulur, öyle derinlemesine konuşulmaz.”

(27 yaşında, kadın, doktora öğrencisi)

“Dedem, her Ermeni bir hikayedir derdi rahmetli. Gerçekten de öyle. Çok fazla anı var, çok fazla hikaye var. Benim ilk duyduğum, bizim ailemizin nasıl hayatta kaldığıydı. Biz Malatya, Hekimanlıyız. Biz ilk gittiğimizde halamla dedem kendi aralarında bir yerden geçerken konuşuyorlardı. Halam, burası mı dedi. Ben sonrasında çok kez sordum, ne ne diye. Beni geçiştirmişlerdi. Ama çok sonra öğrendim. İlk yarımı, içimin ilk acıdığı anı böyle tarif edebilirim. Hekiman’da bir devlet hastanesi var, devlet hastanesinin yanında kenarı dağlarla çevrili bir çukur var. O çukurun üzerinde de bir çocuk parkı var. 1915’te toplanılan Ermeniler o dağın etrafına dizilerek hepsi bir ipe bağlanarak ve bir kişinin çekmesiyle birlikte hepsi oraya düşmüşler...”

(19 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Nesilden nesle miras kalan bir acı ve travma olarak 1915’te yaşananlar, Ermeni bireylerin kamusal alanda ne söyleyebilecekleri ve ne söyleyemeyecekleri; nerede neyi konuşabilecekleri ve nerede neyi konuşamayacakları noktasında da dönem dönem etkili olmuştur.

“Ermeniler, 1915’te olan olaylardan sonra bir travma ve kapanma içerisine girdiler. Bu da ileride toplumun kendi içerisinde çok fazla kapanmasına sebebiyet oldu. Toplumun kendi kafasını dışarıya çıkarmamasına veya en küçük bir olaydan kendisine nem kapmasına, her an kendini öldürülecekmiş ya da bir nefret söylemine maruz kalacakmış, herhangi bir anda toplumun başına bir şey gelecekmiş hissiyatını o döneme borçlu Ermeniler. O tarihte yaşanan olaylar ve o tarihten sonra kendi büyüklerinin kendilerine anlattıkları. Bu dönemden döneme nesilden nesle aktarılmış bir travma olarak kaldı. Mesela en basit örneği: “Otobüslerde mama deme!”. Mama kelimesini kullanma çünkü Ermeniler bu yabancı bu Ermeni en büyük ifşa kelimelerinden birisi mama. Çünkü herkes biliyor anne demek ama ne olduğunu belli ediyorsun. Mama deme, bunlar çok fazlaydı o dönemlerde (geçmişte). Şu anda bu tabii biraz azaldı şu anki dönemde. Fakat bundan on beş sene önce bu çok daha yoğun ve baskındı.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

Ermeni gençlere göre 1915’te yaşananlar politik tavırlarını ve dünya görüşlerini belirlemede etkilidir. Ermeni gençler, 1915’te yaşananları göz önünde bulundurarak 1915 gibi benzer deneyimlerin yaşanmasına sebep olabilecek ideolojik düşüncelerden ve dünya görüşlerinden uzak duruyorlar.

“Politik tavrımda ve dünya görüşümde 1915’te yaşananların etkisini görüyorum. Çünkü bunu yaşamış bir toplumun bir bireyiyim. Bunu yaşayan başka toplumdaki bireyi daha iyi anlayabiliyorum. [...] Benim bireysel olarak 1915’teki olaylardan dolayı ben hiçbir topluma kesinlikle bu görüşle yaklaşmam. Toplum olarak bir topluma nefret diliyle ithamda bulunmam.”

(24 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

“[...] Ben, 1915’i soykırım olarak kabul ediyorum. Ailemden de kaybettiğimiz atalarımız var. Bu bir travma. Benim için bir travma. Ben çocukken 12-13 yaşlarımdaydım sanırım, Arjantin’de bir akrabamız olduğunu öğrenmiştim. Ailem hiçbir şekilde onlarla konuşmak istemiyordu. Niye diye bilmiyordum o zamanlar. Daha sonra 1915’te bir şekilde kaçıp Arjantin’e yerleştiklerini öğrendik. 2010 ya da 2012 yılında da bize Lübnan’dan bir mektup gelmişti. Yarı Türkçe yarı Ermenice karışık bir mektuptu. Babaannem babamı mutfığa çağırdı, mektup geldi Lübnan’dan dedi. Mektubu mutfakta gizli gizli okudular. Daha sonra salona geldiklerinde ben, abim, halalarım, teyzelerim, kuzenlerim filan yayamla babama mektupta ne vardı neden ikiniz gizli okudunuz diye sorduğumuzda karışıklık olmuş diye geçiştirmeye çalıştılar. Aradan dört yıl falan geçti. Babaannem, vefat etti; evi dağıtacağız, eşyaları topluyoruz babama mektubu sordum. Babam cevap vermedi ve mektubu benden önce buldu. Direkt yurttu mektubu ve attı. Aradan iki ay geçtikten sonra akrabamızın 1915’te Lübnan’a kaçtığını söyledi ve onun torunlarının bizi aradığı bir mektupmuş aslında. Bizim ailemiz hala o kadar korkuyor ki 1915 ile ilgili konuşmaktan, o döneme dair bir şey anlatmaktan. Hatta anneannem hiçbir şekilde konuşmaz, acının dilinde konuşulmaz deyip Türkçe konuşmayı da reddeder. Bu yüzden de benim siyasi tavrımda da politik bilincimde de hayat şeklimde de 1915 çok etkili bir şekilde duruyor.”

(25 yaşında, erkek, lisans öğrencisi)

6. DÖNÜŞEN KİMLİĞİN ÇEPERİNDE TÜRKİYELİ ERMENİ GENÇLER

Bir etnik aidiyet kimliği olarak Ermeni kimliğinden bahsederken statik ve durağan bir kimlikten bahsetmiyoruz. Ermeni kimliği de birçok etnik aidiyet kimliği gibi dönüşümler yaşamakta ve yeni şekiller almaktadır. Bu başlıkta dönüşen Ermeni kimliğinin çeperinde Türkiyeli Ermeni gençlerin durumunu ve konumunu saptayabilmek için Ermeni cemaatinde karma evliliklere bakıştan, Hrant Dink suikastının Ermeni cemaatindeki kuşaklara etkisinden, kuşaklar arası kimlik algısından bahsedilecektir.

İlkin Ermeni cemaatindeki karma evliliklere dair bakıştan bahsedilebilir. “Karma evlilikler, Ermeni cemaatinde “asimilasyona yol açtığı” gerekçesiyle tasvip edilmeyen bir durum. Sadece Türk-Müslüman olanlarla değil, Hıristiyan olanlarla da evliliğe sıcak bakılmıyor. Karma evliliklere bu bakış açısı, özellikle cemaatte aktif görev alan Ermenilerde yoğunlaşan bir tavır olmakla birlikte tüm Türkiyeli Ermenilerin paylaştığı bir görüş olarak da ortaya çıkıyor. Öte

yandan karma evliliklerin giderek yaygınlaştığı da gözden kaçırılmaması gereken bir gerçek.”¹¹ Saha araştırması sırasında yapılan görüşmeler sonucunda karma evliliklere karşı bakışta kuşaklar arası farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Günümüzde Ermeni gençlerin büyük bir kısmı Ermeni kimliğini ve kültürünü yaşatmak, muhafaza etmek ve yeniden üretmek açısından karma evliliklere pek olumlu bakmasa da kendi ebeveynleri ve büyükanneleri- büyükbabaları kadar da sert bakmamaktadırlar. Nesilden nesle birçok Ermeni ailede karma evliliğe karşı bakışın biraz daha yumuşadığını söyleyebilmek mümkündür.

“Babaanneler mesela karma evliliklere kesinlikle olmamalı olarak bakar. Anneler ise olmasın ama olursa da ne yapalım sağlık olsun seviyesindedir. Bir yandan kültürünü korumak vs. açısından bence de olmasın ama olsa da ne olacak mantığı gelmeye başladı benim için. Jenerasyon jenerasyon o katı fikrin eridiğini görüyoruz. Belki bizden sonraki jenerasyon tamamen mantık çerçevesinden bakacak.”

(27 yaşında, erkek, doktora öğrencisi)

İkinci olarak Hrant Dink suikastının Ermeni cemaatindeki kuşaklara etkisinden bahsedilebilir. Hrant Dink suikastı ile birlikte Ermeni genç kuşağı daha fazla politize olurken ve toplumsal meselelere daha fazla dahil olurken Ermeni yaşlı kuşağı ise Hrant Dink suikastı ile birlikte 1915’ten kalan travmalarını tekrar hatırlamış ve 1915’ten bu yana yaşamlarının bir parçası olan kaygıları, endişeleri, korkuları daha fazla kuvvetlenmiştir. Bu durum, Hrant Dink suikastının etkisinin Türkiye’de Ermeni genç kuşakta ve Ermeni yaşlı kuşakta farklı vuku bulduğunu gözler önüne sermektedir.

“Gençler için son dalgaydı Hrant Dink. Sonu ne olursa olsun konuşuyoruz artık, sizin o geride bıraktığımız eski nesil gibi değiliz daha fazla ses çıkartacağız, daha fazla konuşacağız. Türkiye olaylarına da daha fazla müdahil olacağız. [...] Gençler için Hrant Dink’in öldürülmesi, hayatlarına dair bir dönüm noktası. Yaşlılar için de tekrar tehlike devam ediyor, buradan gitmeli miyiz algısını tekrar gündeme getiren bir şeydi. Gençler için kırılma noktası ve ses çıkarma noktasyken yaşlılar için acaba hala tehlike devam ediyor mu sorusuydu.”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

“Evet, diğer kuşaklardan daha farklıyız. Diğer kuşaklar biraz daha korkak ve ürkek yaşıyorlar. Çünkü onlar travmaya birebir şahit olmuş insanlar. Bizim en büyük travmamız, Hrant Dink suikastı bakıldığı zaman. Onlar daha ürkek daha korkak yaşıyorlar. Biz biraz daha cesur, ses çıkaran tarafta yaşıyoruz.”

¹¹Öykü Gürpınar, *Türkiye’de Ermeni Olmak: Son Yüzyılda Papazyan Ailesi Üzerine Bir Mikrotarih Çalışması* (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.), 99-100.

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

Üçüncü olarak kuşaklar arası kimlik algısından bahsedilebilir. Ermeni gençler ile kendilerinden önceki kuşaklar arasında Ermeni kimliğini yaşama ve ona biçilen anlam bakımından farklılıklar olabiliyor. Ermeni gençler Ermeni kimlikleri nedeniyle bugüne kadar maruz kaldıkları eşitsizliklere, ayrımcılıklara ve nefret söylemlerine yönelik bir kimlik mücadelesi vermenin gerekli ve elzem olduğu ile hareket edebiliyorken Ermeni gençlerin kendisinden önceki kuşaklar bir kimlik mücadelesi vermeyi bu kadar elzem ve gerekli görmeyebiliyor:

“Bakıldığı zaman babamın Ermeniliği ile benim Ermeniliğim aynı değil. Ben, daha fazla kimlik diyorum. Babam aman oğlum boş ver kimliği, yaşıyoruz diyor. Kesinlikle fark var.”

(25 yaşında, erkek, sivil toplum çalışanı)

Tüm bunların ışığında son kertede, dönüşen Ermeni kimliğinin çerperinde Türkiyeli Ermeni gençlerin durumu ve konumu saptanabilir: Ermeni gençlerin karma evliliklere kendilerinden önce kuşaklara oranla daha ılımlı yaklaştıkları; Hrant Dink suikastından etkilenme biçimleriyle Ermeni yaşlı kuşaktan farklılaştıkları ve Ermeni kimliğini yaşama ve ona biçilen anlam bakımından yine Ermeni yaşlı kuşaktan farklılaştıkları söylenebilir. Yani Ermeni gençler dönüşen Ermeni kimliğinin çerperinde birçok açıdan kendilerinden önceki kuşaklardan daha farklı reaksiyon göstererek onlardan ayrılmaktadırlar.

SONUÇ

Günümüzde Türkiye'deki Ermeni gençlerin Ermeni kimliklerine yönelik maruz kaldıkları toplumsal eşitsizliklere, ayrımcı pratiklere ve nefret söylemlerine karşı zaman zaman Ermeni kimliklerini gizleme gibi stratejiler ürettikleri gözlemlenmiştir. Fakat Ermeni gençlerin bizzat deneyimledikleri ve tanık oldukları tarihsel ve toplumsal bir olay olan Hrant Dink suikastı ile birlikte daha fazla politize olmalarının ve toplumsal meselelere daha fazla dahil olmalarının artık Ermeni kimliğini gizlemekten ziyade Ermeni kimliğinin yaşatılmasına yönelik mücadeleleri doğurduğunu söyleyebilmek de mümkündür.

Saha araştırması sırasında Türkiye'deki Ermeni gençlerin yaşamdaki birçok tercihlerinde Ermeni kimliklerinden bağımsız hareket edemedikleri gözlemlenmiştir. Ermeni gençler, evlilikte eş seçimi; romantik partner seçimi, okul seçimi, meslek seçimi, arkadaşlık seçimi, yaşanılacak bölgenin seçimi gibi yaşamdaki birçok tercihte çoğunlukla Ermeni kimliklerini göz önünde bulundurarak seçimler yapmaktadırlar. Yaptıkları seçimlerde Ermeni kimliklerini göz önünde bulundurarak hareket etmelerinin arka planında Ermeni kimliklerini ve Ermeni kültürünü muhafaza etmek, yeniden üretmek ve yaşatmak gibi çabaların olduğu gözlemlenmiştir. Bu çabaların yanı sıra Ermeni kimlikleri nedeniyle maruz kaldıkları sınırlamaların da (örneğin görüşmecilerin aktardığı üzere devlet alanındaki istihdamda Ermeni kimliklerinden ötürü karşılaştıkları sınırlamalar gibi) seçimlerinde Ermeni kimliğini göz önünde bulundurarak hareket etmelerine neden olduğu söylenebilir.

Birçok etnik aidiyet kimliği gibi dönüşümler yaşayan ve statik- durağan bir yapıya sahip olmayan Ermeni kimliğinin çerperinde Türkiye'deki Ermeni gençliği, kendilerinden önceki kuşaklardan çeşitli noktalarda ayrışmakta ve farklılaşmaktadır. Türkiye'deki Ermeni gençliğinin kendilerinden önceki kuşaklardan karma evliliklere olan bakış açısı ve tutumlar, Hrant Dink suikastının kuşaklara olan etkisi ve kimlik algısı bakımından ayrıştırdığı söylenebilir.

Son olarak ise Ermeni kimliğinin birleştirici unsurları bakımından dil ve dini yaşama noktasında Ermeni gençlerin deneyimledikleri özetlenebilir. Türkiye'deki Ermeni gençlerin bir kısmı Ermeni kimliğinin ve Ermeni kültürünün yaşatılmasında; muhafaza edilmesinde ve yeniden üretilmesinde etkili olarak değerlendirdikleri Ermeniceyi kamusal alanda konuşmak noktasında kendisini güvende hissederken bir kısmı ise kendisini güvende hissetmemektedir. Güvende hissettiği belirten Ermeni gençler ise bu güvende hissetmenin nedenini Ermenice dilinin Türkiye'de ayırt edilemiyor oluşuyla açıklamaktalar. Bir diğer yandan ise Ermeni

gençler, dini inançlarını ve ibadetlerini gerçekleştirme noktasında özgür olduklarını düşünürlerken dini inançlarına ait bir sembolü içeren bir nesne vb. kullanımı söz konusu olduğunda dini inançlarını özgürce yaşayamadıklarını düşünmektedirler.

GÖRÜŞMELERDE KULLANILAN SORU CETVELİ:

Demografik Özellikler:

- 1) Yaşınız?
 - 2) Cinsiyet beyanınız nedir?
 - 3) Mesleğiniz nedir?
 - 4) Eğitim düzeyiniz nedir?
-
- 1) Türkiye’de Ermeni olmak, sizin için nasıl bir şey? Ne ifade ediyor?
 - 2) Ermeni kimliğinizi gizlediğiniz ya da gizlemek istediğiniz durumlarla karşılıyor musunuz?
 - 3) Türkiye’de Ermenice isim kullanmak hakkında neler söyleyebilirsiniz?
 - 4) Türkiye’de Ermenice konuşmak hakkında neler söyleyebilirsiniz?
 - 5) Türkiye’de Ermenilerin dini inançlarını özgürce yaşayabildiğini düşünüyor musunuz?
 - 6) Ermeni kimliğiniz romantik partner seçimi, evlilikte eş seçimi, yaşanılacak bölgenin seçimi, okul seçimi, meslek seçimi, arkadaşlık seçimi gibi yaşamdaki tercihlerinizde etkili mi?
 - 7) Ermeni kimliğiniz politik tavrınızı ve ideolojik düşüncelerinizi belirlemede etkili mi?
 - 8) Ermeni olduğunuz için eşitsizliklere maruz kalıyor musunuz ve örnekler verebilir misiniz?
 - 9) Ermeni kimliğiniz nedeniyle Türkiye’de ayrımcılıklara, nefret söylemlerine maruz kalıyor musunuz ve örnekler verebilir misiniz?
 - 10) Türkiye’de yaşayan bir Ermeni genci olarak, Ermeni kimliğinizin yaşamınızı hangi yönlerden zorlaştırdığını veya hangi yönlerden kolaylaştırdığını düşünüyorsunuz?
 - 11) 1915’e dair yaşananların politik tavrınızda ve dünya görüşünüzde etkili olduğunu düşünüyor musunuz?
 - 12) Hrant Dink suikastı hakkında ne düşünüyorsunuz?
 - 13) 2020’de Azerbaycan ve Ermenistan arasında gerçekleşen Karabağ Savaşı ve savaş sırasında Türkiye’de Ermenilere yönelik üretilen nefret söylemleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
 - 14) Türkiye’de yaşayan bir Ermeni genç olarak Ermeni kimliğini yaşamak ve deneyimlemek açısından Ermeni gençlerin Ermeni cemaatindeki diğer kuşaklardan farklılaştığını düşünüyor musunuz?

KAYNAKÇA

- BirGün. “Ermenilere hakaret eden Murat Övüç'ün beraat kararı bozuldu”. Erişim 19.05.2021. <https://www.birgun.net/haber/ermenilere-hakaret-eden-murat-ovuc-un-beraat-karari-bozuldu-325750>
- BirGün. “Şehirlerde toplumsal ayrışma ve ‘gönüllü’ gettolar”. Erişim 20.05.2021. <https://www.birgun.net/haber/sehirlerde-toplumsal-ayrisma-ve-gonullu-gettolar-336116>
- Çelenk, Sevilay. “Ayrımcılık ve Medya”. *Televizyon Haberciliğinde Etik*. ed. Bülent Çaplı-Hakan Tuncel. 211-228. Ankara: Fersa Matbaacılık, 2010.
- Fırat, Derya- Muti, Öndercan- Emiroğlu, Tuba. “Gezi Direnişi vesilesiyle: Türkiye’de Politik Kuşaklar ve 19 Ocak Kuşağı”. *Devrimci Bir Pusula: Gezi*. der. Derya Fırat- Cihan Erdal. 147-171. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2017.
- Gazete Duvar. “Ermenilere hakaret etti, 'Kim Kardashian'ı kastettim' dedi, beraat etti”. Erişim 19.05.2021. <https://www.gazeteduvar.com.tr/ermenilere-hakaret-etti-kim-kardashiani-kastettim-dedi-beraat-etti-haber-1516988>
- Gürpınar, Öykü. *Türkiye’de Ermeni Olmak: Son Yüzyılda Papazyan Ailesi Üzerine Bir Mikrotarih Çalışması*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Göregenli, Melek. “Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”, *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*”, 57-74 ed. Mahmut Çınar. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2013.
- Hürriyet. “Gazeteci Hrant Dink silahlı saldırıda öldü”. Erişim 10 Haziran 2021. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gazeteci-hrant-dink-silahlı-saldirida-oldu-5805242>
- Kentel, Ferhat- Göksu Ozdağan, Günay- Karakaşlı, Karin- Üstel, Füsun. *Türkiye’de Ermeniler: Cemaat Birey Yurttaş*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.

- Kılıçdağı, Ohannes- Göksu Özdağın, Günay. *Türkiye Ermenilerini Duymak: Sorunlar, Talepler ve ve Çözüm Önerileri*. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı. 2012.
<https://www.tesev.org.tr/tr/research/turkiye-ermenilerini-duymak-sorunlar-talepler-ve-cozum-onerileri/>